

Dagens Dansker

To mand spiller ud om: en fodboldstjerne, en instruktør, en film, en nationalsport...

af Kim Foss

af Anders Leifer

Det er blot et år siden Jørgen Leths ganske udmærkede *Traberg* løb over lærrederne bivånet af et samlet publikumstal på under tusinde. Derimod må han siges at have ramt en guldåre med sin film om Michael Laudrup. Her har Leth været vidne til en opmærksomhed, der grænser til det hysteriske, og den er bestemt ikke blevet mindre efter den fortabte søns hjemkomst til landsholdet; et comeback, der i sin timing let kunne forveksles med et første trin i filmens lancering. Allerede en uge efter biografpremieren kom filmen på salgskassette, udsendt af FDB i et oplag på 50.000 eksemplarer, og dertil skal så lægges et større oplag beregnet for det spanske marked. Og det er vel at mærke en dokumentarfilm vi taler om! Selvom Leth tidligere har lavet glimrende film om så forskellige discipliner som ballet og cykelløb, er det først nu med filmen om en fodboldspiller, at han kommer bredt ud. Michael Laudrup er rigtig nok gjort af mytologisk stof, og derfor kan Jørgen Leth godt tillade sig at benytte sig af den såkaldt 'snævre' films lavmælte virkemidler, uden at filmen af den grund mister sin styrke og publikum hægtes af. Resultatet er blevet en indfølt, kunstnerisk film med en så massiv kommerciel gennemslagskraft, at det står i grel modsætning til de pauvre tilstande, der hersker på kortfilmsområdet herhjemme. Ikke at det har foranlediget nogen til at tage den diskussion op. Tværtom synes den samlede danske presse at være blevet offer for et sandt Laudrup-syndrom. Til eksempel ofrede Information filmen hele tre anmeldelser (en af filmen som sådan, en af premieren og endelig en om filmen 'sådan rent fodboldmæssigt'). Er der noget plebejere og akademikere kan stå sammen om, så er det fodbold. Det er ikke så forfærdelig mange år

Før Laudrup-filmene gjorde man sig naturligt nok en mængde tanker: Kunne Jørgen Leth for eksempel tegne et anderledes og mere nuanceret portræt af Michael Laudrup end det man kender fra talrige tv-reportager eller avis-artikler, hvor man før har haft mulighed for at stifte bekendtskab med denne fremragende fodboldspiller som mere end F.C. Barcelonas nummer ni? Og kunne han samtidig skabe et personligt og homogent værk i slægtskab med tidligere film, som de berømmede cykelepos'er (*Stjernerne og vandbærerne*, *En forårsdag i helvede*), de betagende og indlevede rejseskildringer (*66 scener fra Amerika*, *Notater fra Kina*) og den uregérliche *Traberg*? Laudrup-filmene er vellykket og bestemt seværdig, men alligevel blev forventningerne både indfriet og skuffet.

Plakaten lover ikke godt. Henrik Saxgren, der iøvrigt synes at være meget i vælten for øjeblikket, har ellers taget et flot fotografi af Michael Laudrup i undertroje, lænet op ad en grå mur, hvis noprode tekstur gør billedet levende. Hovedet er skåret ud og placeret i en ramme på skrå over skuldrene. Men mest af alt ligner det en reklame for herreundertøj og i hvert fald lidt af en kliché, der heldigvis ikke har så forfærdelig meget med filmen at gøre.

Ledemotivet der forsvandt

Filmene begynder med billederne af Michael Laudrup, der mutters alene på Nou Camps perfekte, grønne græstæppe jonglerer med bolden foran kameraet. Lyden af boldens læder mod Laudrups støvler opleves i et 'lydnærbillede', og dette anslag fungerer i filmens første del som en slags ledemotiv – som tilbagevendende billeder, der binder de forskellige scener sammen. Derfor aner man umiddelbart slægtskabet med

Michael Laudrup

siden dette klimaskift fandt sted, men nu er det altså blevet comme il faut at beskæftige sig med emnet. Man har svært ved at forestille sig en så kunstnerisk film om et så folkeligt emne for bare tyve år siden, hvor slige beskæftigelser sorterede under kategorien opium for folket.

Eneren

Bortset fra arkivmateriale fra diverse landskampe er det Laudrups arbejde som fodboldlegionær i Barcelona, der er filmens focus. Filmholdet har fulgt de sidste hektiske runder af den spanske turnering 92-93, hvor Barcelona for andet år i træk hjembragte mesterskabet i sidste runde, i begge tilfælde med en hjælpende hånd fra Tenerife, der slog topholdet Real Madrid. Her ser man et Barcelona-mandskab, der spiller lidt på det jævne i forhold til de flotte præstationer, der har præget holdets indsats i herværende efterår; ikke mindst foranlediget af den nyhvervede forward, brasilianeren Romario, der om nogen matcher Laudrups spil i opfindsomhed og elegance. Dan Holmbergs billedskønne fotografering hæfter sig ikke ved holdpræstationer, her er det eneren, den der kan gøre udslaget, det drejer sig om. Resten af Barcelonas spillere må finde sig i at lege statister i Laudrups scenario, mens speaken salveselsfuldt beretter om hans popularitet både på og uden for banen. Og bedst som man troede, at det var en holdsport vi havde med at gøre! Bedre går det under holdets træning, hvor vi ser Laudrup arbejde på lige fod med sine holdkammerater, anført af cheftræner Johan Cruyff, der også står for filmens bedste observationer, sådan rent fodboldmæssigt. Egentlig tales der ikke om meget andet end fodbold i filmen, og det overvejende på det tekniske plan. Ønsker man at få mere at vide om privatpersonen Laudrup, eller for den sags skyld den professionelle fodboldspillers arbejdsvilkår, skuffes man fælt. Dette er en film om fascinationskraft, og en film, der er så benovet over sit emne, at det bliver ved fascinationen, glansbilledet.

mesterværket *Pelota* fra 1982 – en lille film om det baskiske boldspil af samme navn ('pelota' betyder ganske enkelt bold på spansk), der dramaturgisk har som ramme, at en bold bliver til fra kerne af myrte træ til et lag gedeskind til sidst syes på. Senere vender vi imidlertid ikke tilbage til dette motiv, Laudrup alene i leg med bolden, og det står på en måde som billedet på filmens lidt svigtende struktur. Eller med andre ord, man kunne fra Leths side have forventet en noget strammere opbygget film.

Der er imidlertid også gjort rigtige og væsentlige valg, for eksempel når Leth lader F.C. Barcelona krones som mester i filmens start, i stedet for at forsøge at bygge en 'falsk spænding' op, som det sikkert ville have være gjort på tv. Helt centralt er det således, at Leth netop er god til at bruge filmen til det, som den gør bedre end tv. Vægten lægges i filmen helt naturligt på personen Michael Laudrup, men det er Laudrup som fodboldspiller, der portrætteres, ikke dén Laudrup, der er gift med norske Siw, som holder af god rødvin etc, hvilket vi heldigvis forskånes for! Både Laudrup og den hollandske træner Cruyff er karismatiske personligheder, der er gode til at fortælle om deres gebet, og en af filmens absolutte forcer ligger i det fremragende materiale, der er kommet ud af disse interviews. Når de to herrers ord kombineres med de meget levende og fremragende filmede optagelser af Laudrups spil i en række kampe, så har vi filmens kerne. Vi ser Laudrup i et nært udsnit og kan derfor ofte slet ikke se bolden, men i stedet for har vi altså mulighed for opmærksomt at følge en meget tændt og koncentreret Laudrup i hans ryk og løbemønstre, selvom disse billeder omvendt måske ikke yder Laudrups boldgeni fuld retfærdighed? Brugen af slow motion og frosne billeder her er også iøjnefaldende. Det er denne tætte oplevelse af Laudrups spil, som tv meget sjældent giver os, og som er en af filmens kunstneriske drivremme.

Samtalerne med Laudrup sætter ellers en tyk streg under dennes vilje til, at få tingene ned på jorden, men det er tydeligvis ikke det ærinde Leth er ude i. Nej, her taler vi om 'gladiatorerne, der entrer arenaen Nou Camp, den katalanske katedral, i hvis megalys folket trækker vejret med en og samme lunge'. Laudrup er i sin karrieres zenith, og folket hilser ham med stående ovationer etc., etc. Laudrups og Cruyffs enkle og indsigtsfulde forklaringer bringer på forunderlig vis balance i regnskabet, og finder ganske god resonans i Leths højstemte speak, Dan Holmbergs smukke solnedgangsbilleder fra Barcelona og den bevidst under-spillede lydside. Og så er Laudrups spil så tilpas elegant, at de store ord ikke klinger hult. Vi ser ham i smukke slow motion billeder, der giver en illusion af ubesværet flow, og selvom Laudrup gør sit for at pointere, at det ikke er tilfældet, så ser det legende let ud. Man tør slet ikke forestille sig en Elkjær udsat for samme filmiske virkemidler! Jørgen Leth kalder med bedemandsrøst Laudrup for fodboldspillets digter, store ord i hvilken som helst måned, men fodboldens uanstrengte eleganter, det fører filmen i hvert fald bevis for.

Holdet

Samtidig viser filmen, at de store enkeltpræstationer kræver et godt hold, og giver hermed en god forklaring på Laudrups knap så succesrige genkomst på det danske fodboldlandshold. Her løber hans afleveringer ofte ud i sandet, netop fordi medspillerne ikke har set de situationer og huller, som Laudrup spiller efter. På Barcelonas hold fungerer Laudrups specialiteter derimod, især afleveringen i dybden, der i Leths præcise formulering åbner 'forbløffende situationer'. Også det føres der bevis for ved hjælp af talrige tv-klip fra sæsonen, der gik. Her ser man ikke kun målene, men også det hurtigtflydende positionsspil, der danner optakten, og de geniale afleveringer, der gør udslaget. Jo der spilles rigtig nok med hoved, hjerte og fødder, som Laudrup selv anfører, og Leth er tilgivet, når han taler om Laudrups synkoperede driblinger, hans røntgenblik, strategi, temporskift, og uselvished. Stemmen siger det, billederne viser det. På banen ser det ud som arbejdede hele holdet pr. intuition, men de mange klip fra træningen viser med al tydelig-

Billeder der dokumenterer

Hvorfor bruge alt for mange ord, når man kan fortælle tingene meget klarere i billeder, spørger man så sig selv, når Leth lader forskellige personer karakterisere Laudrup som fodboldspillets 'poet' eller 'arkitekt'... 'Don't tell it, show it', kunne man sige med en engelsk floskel, og det er netop en betydeligt mere inspirerende film i de passager, hvor vi følger Barcelonas træningssessioner, der er lige dele arbejde og leg. 'Her føres der bevis for fodboldspillets kendte påstand, at det er bolden der skal gøre arbejdet', som det hedder i Leths kommentar. Som de fleste fodboldinteresserede vil være bekendte med, er legens element nemlig vigtig for Barcelonas spil, og vi får altså lov til at kigge med til træningen, hvilket sammen med filmens originaloptagelser af Laudrups spil fortæller mindst ligeså meget som de tv-optagelser fra F.C. Barcelonas kampe, Leth dokumenterer filmens påstande med. Disse ringere billeder af affotograferede tv-skærme bruges til overflod, så det ligner et kunstnerisk kompromis af at rette filmen mod et større publikum, og det koster, set fra mit synspunkt, alvorlige hak i billedet af et ellers ganske personligt værk fra Leths side.

Men trods dette er der da tale om en 'Jørgen Leth-film', det understreger også alene den berømte, og be-rygtede, fortællerstemme. Leth bruger altid denne fortællerrolle som sine projekters legitimering: han vil tages alvorligt og gider ikke være overfladisk og spille eksalteret som en almindelig sportskommentator. Her skal der altså være tale om et seriøst filmportræt, og det er Leths tydelige valg fra tidligt i karrieren næsten hele tiden at bevare en yderst alvorlig holdning til sit stof. De mere levende aspekter skal så springe ud af billederne selv, eller med andre ord igen, poesien skal fremstå som en konsekvens af denne 'afslørende' dobbelthed mellem billeder og ord. Leths fortid som en af de såkaldte systemdigtere i 1960'erne lurer naturligvis også i kulissen, og så er der indimellem heller ikke langt til det komiske, hvilket Leth selv sagt er udmærket bekendt med.

Oplevelsesbilleder

Filmens dokumentariske materiale, i en gængs forstand, garneres med en række stemningsskabende tableauer, nemlig umanerligt smukke billeder af skumringstiden, der indhylder

hed, at det tillærte spiller en ikke uvæsentlig rolle. Der trænes i snævert spil med få boldberøringer, helst førstegangsafleveringer så reflekser og hurtighed opøves, og konditionstræning gør man sig ikke i; grundformen lægges i træningslejren inden sæsonen.

Træneren

Cruyffs fodboldteori arbejder med kreativiteten som vigtigste element, og i sine kommentarer til Laudrup, der normalt ikke spiller en bunden plads, mener han, at denne frihed bærer kimen til det udslagsgivende i sig. Laudrup skal 'blot' stå inde for sig selv, så er der næppe nogen bedre spiller i Europa, atter ifølge cheftræneren. Med andre ord: er psyken i orden går resten af sig selv, hvilket det danske landshold illustrerede på fornemste vis ved EM sidste år. Laudrup får også forklaret lidt om systematikken i Barcelonas opspil, afleveringerne i dybden til fløjene, og derfra ind til de fremstormende midtbanefolk, heller ikke ulig den model Danmark praktiserede ved Europamesterskabet. I øvrigt en indsats, der af Cruyff blev forklejnet som fantasiløs kontrafodbold, men Danmark slog selvfølgelig også Holland undervejs. Udover de tekniske overvejelser omkring spillet, hører vi ikke noget om Cruyffs forhold til Laudrup, heller ikke vice versa, og den danske landstræner nævnes slet ikke. Men vi får da klip fra landskampene mod Sovjet (VM-kvalifikationen 1985), Uruguay (VM i Mexico 1986), Brasilien (DBUs jubilæumsturnering 1989) og endelig comeback-kampen mod Litauen (VM-kvalifikationen i år). Ærgerligt at Leth ikke har suppleret med Laudrups indledende afbrænding i skæbnekampen mod England på Wembley 1983, gerne kommenteret af Tor Nørretranders, der gav en flot og præcis analyse af episoden (og fodboldspillet i al almindelighed) i 'Mærk Verden' (Gyldendal, 1991). Kampen mod Sovjet var ifølge eksperter en af tiårets bedste landskampe overhovedet, og blev da også solgt til tv-stationer over den ganske verden, da rygten var gået. Her dementeres den klassiske undskyldning efter en dårlig kamp: at det er resultatet, der tæller. Man kan udmærket nyde gamle optagelser, også selvom man kender resultatet, og spændingsmomentet mangler. Dette gælder også Leths film, til trods for, at den gentager sig selv vel meget.

byen Barcelona i et romantisk lys. Der er tale om typiske Dan Holmberg billeder, smukt komponerede og her en anelse dystre. Samtidig høres stille toner af et piano på filmens lydspor, og vi nærmer os det patetiske... Men det er i mine øjne også her Laudrup-filmen bliver til kunst! Vi får lov at dvæle i nogle stille øjeblikke, og billedernes egentlige funktion er selvfølgelig ikke at beskrive byen Barcelona, men at åbne op for 'den store oplevelse', som en Kieslowski (sans comparaison, skulle man måske tilføje) også gør det i sine film. Det er vigtigt, at der stadig findes instruktører, der tror på billedernes kraft og ikke hengiver sig til det artificielle her i computermanipulationens tidsalder; intense filmoplevelser behøver ikke nødvendigvis handle om øgler og actionhelte. I øvrigt lavede Leth tilbage i 1981 med 66 scener fra Amerika, også med Holmberg som fotograf, en hel film bygget op af disse enkle tableauer, og skønt mange nok finder den kedelig, så står den for undertegnede som et meget spændende bud på en rejseklidring. Billedernes egen skønhed med inspirationen fra Edward Hoppers malerkunst giver et unikt billede af USA og en ganske særlig filmoplevelse.

Leth hengiver sig også i et par tilfælde til nogle for ham typiske studier af små handlinger: En fodbold pumpes. Spillernes tøj lægges frem i omklædningsrummet. Støvlene fedtes ind. Sådanne elementer findes i de fleste af Leths film, både i rejse- og cykelfilmene, men her virker de ikke særligt integrerede. For det første optræder de næsten vilkårligt, for det andet er der nok for få af disse studier, der ellers så fint beskriver noget af 'baglandet' bag stjernernes optræden i selve kampene.

Man savner som sagt en strammere organisering, men også en lidt større klarhed i projektet. Laudrup fremstår udenfor banen, i de før roste interview-sekvenser, både velformuleret og selvbevidst, uden at ligne det lysende geni, som han er på banen. Det er både fint og ægte. Men vi kommer ikke tæt nok på hans personlige udvikling, eller forvandling, og specielt på en forklaring på, hvorfor han topper netop nu. Her skulle tyngden nok have ligget, fremfor at gabe over hele karrieren. At vi vender tilbage til mesterskabsafgørelsen henimod slutningen af filmen, for derefter at høre om pokal-semifinalen tre-fire dage forinden til

allersidst, er også uforståeligt. Filmen undlader altså korrekt at spille på spændingsmomentet, men her bliver forvirringen stor, og det skulle ikke være nødvendigt. Der burde simpelthen have været fundet en bedre løsning på filmens formelle organisering, hvormed oplevelsen havde været mere hel, eller fuldendt. De charmerende billeder af Laudrup der 'leger bold' med sine drengebørn kunne for eksempel også være blevet brugt som en ironisk-humoristisk udtøning, i stedet for midt i filmen, for dette perspektiv er da morstomt: 'hvornår kan talentet ses?'

Michael Laudrup – en fodboldspiller. Instruktion og manus: Jørgen Leth. Fotograf: Dan Holmberg. Lyd: Niels Arnt Torp. Klip: Camilla Skousen. Produktion: Ib Tardini. Produceret af Zentropa Entertainments i samarbejde med Saloprint, Statens Filmcentral, TV 2 og Sunset Productions. Videodistribution: FDB.

Alt i alt er filmens i perioder fremragende materiale ofte i fare for at falde fra hinanden, og så truer den med at blive kedelig. Men trods alt rider 'Michael Laudrup' – en fodboldspiller' stormen af, for at bruge en af sportsjournalistikkens talemåder, og dette delvis på grund af Leths 'oplevelende' holdning til sit stof, men primært i kraft af billederne, der viser troen på synthesen mellem sport og filmkunst.

Anders Leifer

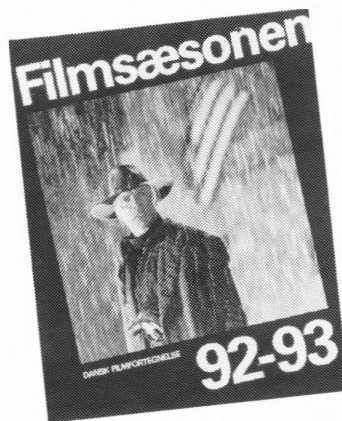
Budskabet er nu klart nok: fodbold kan være klarhed, skønhed og kreativitet, lagt i de rigtige fødder, naturligvis.

Kim Foss

Filmsæsonen 92-93

Dansk filmfortegnelse

Den uundværlige håndbog
for alle, der ser film!

Filmsæsonen
indeholder credits
på alle nye film vist
på TV og i biografer.
- juli 92-juni 93.

116 s., 125 ill.

kr. 248,00

Udkommer primo december
- købes hos din boghandler!
eller Det Danske Filmmuseum

Dansk BiblioteksCenter·as